

beginnende theatermakers, de ingrijpende verbouwing van de Stadsschouwburg — een schitterend ontwerp van Willem Dudok — en de verdere modernisering van de theateropleiding aan de Hogeschool voor de Kunsten werd het profiel van Utrecht als theaterstad alleen maar sterker. Bovendien bleek het in 1999 gepresenteerde Utrechts Model, een samenwerkingsverband tussen verschillende Utrechtse podia, festivals, kunstonderwijs, theater- en dansgezelschappen, een initiatief te zijn dat vruchten afwierp.

Aan het eind van het seizoen 2007-2008 vond een verandering plaats waardoor die positieve ontwikkeling verstoord leek te worden: na ruim elf jaar verliet Dirk Tanghe De Paardenkathedraal, omdat in de nieuwe basisinfrastructuur van het theaterbestel het gezelschap tegen Tanghes zin zou moeten opgaan in een grote theateervoorziening voor de gehele regio Utrecht. Tegen de pers zei Tanghe: “Zo’n groot nieuw stadsgezelschap is helemaal mijn ambitie niet. Ik hecht erg aan mijn eigen huis, aan mijn eigen mensen, mijn acteurs. De veranderingen die nu in de lucht hangen, kunnen mij helemaal niet boeien. Het voelt alsof de donsdeken van mij wordt afgetrokken en ik op een bureaucratisch matje moet gaan staan. Ik wil carte blanche om mijn eigen parfum te kunnen verspreiden” (*de Volkskrant*, 5 december 2007). Het was inmiddels geen geheim meer dat ook persoonlijke problemen en een verstoorde werkverhouding tussen Tanghe en het bestuur van De Paardenkathedraal een rol speelden bij zijn vertrek.

Na het afscheid van Dirk Tanghe, die in Utrecht talrijke memorabele voorstellingen maakte, met als laatste hoogtepunt zijn grootse, wervelende versie van Shakespeares *Midsummernightsdream*, introduceerde het bestuur regisseur Jos Thie om samen met zakelijk leidster Nanette Ris een plan te ontwikkelen voor een nieuw gezelschap waarin De Paardenkathedraal zou moeten opgaan. Jos Thie was tot dan toe directeur ad interim van de Fryske Toanielstifting Tryater en adviseur van het Oerol Festival. Als (gast)regisseur deed hij onder meer van zich spreken door grootschalige locatievoorstellingen voor Tryater en voor de Dogtroep — de door circa zeventigduizend bezoekers bezochte theaterhit *l’Ascension du Mandarin*.

Aan het eind van een eenmalig theaterspektakel op 27 januari 2009 in de Utrechtse Stadsschouwburg,

[K] UTRECHT THEATERSTAD. DE UTRECHTSE SPELEN

De stad Utrecht en het theater hebben samen een lange en interessante geschiedenis. In zijn studie *Toneel in Utrecht* (1975) geeft Heijermans-biograaf C.A. Schilp een levendige beschrijving van de bloeiperiode tussen de twee wereldoorlogen, een periode die naast het professionele toneel vooral een zeer rijk studenten- en amateurtoneel kende. Voor de oudere periode citeert Schilp zijn voormalige plaatsgenoot, de (toneel)schrijver W.G.F.A. van Sorgen, die over Utrecht schrijft: “Ik waag de veronderstelling, dat men in geen stad van ons vaderland zo hartstochtelijk gehecht was aan toneelspel als in Utrecht en dat er bijna in geen stad zoveel en zo druk komedie is gespeeld.” Een boude uitspraak, die door Schilp terecht wordt afgedaan als “ingegeven door een teveel aan optimisme”.

Hoe het ook zij, na de Tweede Wereldoorlog duurde het vrij lang voordat het culturele leven in Utrecht weer op gang kwam. Pas in de jaren negentig kreeg de theatertraditie een nieuwe impuls met de oprichting van De Paardenkathedraal als productiehuis voor jeugd- en volwassenentheater. Sinds de komst van Dirk Tanghe als artistiek leider van het eveneens De Paardenkathedraal gedoopte theatergezelschap, en verder het toenemende belang van het Huis a/d Werf als broedplaats voor

onder de veelzeggende titel *Metamorfosen*, werd de naam van het nieuwe stads- en regiogezelschap onthuld: De Utrechtse Spelen, kortweg DUS. Een naam met olympische allure, en de ambities van Thie en de zijnen zijn dan ook niet gering. De nieuwe organisatie gaat zich toeleggen op het uitvoeren van grootschalige evenementen in de stad, locatievoorstellingen in de provincie, projecten in klaslokalen en kleinschalige producties in het eigen theater — dat de naam De Paardenkathedraal zal blijven dragen. DUS zoekt de verscheidenheid en wil beslist geen gezelschap zijn in de traditionele zin van het woord. Per productie worden de meest geschikte mensen aangezocht, al dan niet afkomstig uit Utrecht. Inmiddels staat de samenwerking vast met de drie theatermakers van de Warme Winkel en met Erik Snel, artistiek leider van theatergroep Aluin.

Ook blijft Jos Thie samenwerken met zijn oude bekenden Albert Verlinde en Roel Vente, de producenten van V&V Entertainment met wie Thie *The Beauty Queen of Leenane* maakte dat in februari 2009 het debuut van De Utrechtse Spelen betekende. Dit plattelandsdrama, een wereldwijd theatersucces van de Ierse schrijver Martin MacDonagh, is een voorbeeld van een *well made play* en qua taalgebruik en intrige een zeer toegankelijke voorstelling. Dat zal ongetwijfeld de reden zijn geweest dat tijdens de avond waarop ik in De Paardenkathedraal aanwezig was — aan het eind van een landelijke tournee — minstens een kwart van het publiek uit middelbare scholieren bestond, op pad gestuurd met hun Cultuurkaart, die de voorstelling met kennelijke aandacht volgden. De voorstelling had dan ook een rustig voortkabbelend tempo en wat onverhoopt niet meteen duidelijk was, werd overvloedig geïllustreerd met mimiek, gebaar, geluids- of lichteffecten. Bovendien werd de aandacht van het publiek extra verhevigd door de cast, die enkele van film en televisie bekende namen kende, onder wie Nelly Frijda (“Ma Flodder”) en acteur en presentator Waldemar Torenstra.

Al met al geen taaie kost dus, en op zichzelf is daar natuurlijk niks op tegen, maar deze *Beauty Queen* was bepaald niet een voorstelling die jongeren of volwassenen iets bijbrengt of enthousiast maakt over de magische dimensies van het drama. Alles is

wat het is, zo plat als een dubbeltje, niets wordt aan de verbeelding overgelaten. *The Beauty Queen of Leenane* schreeuwt als het ware om het oproepen van een suggestie van vunzigheid en verrotting — maar de acteurs lijken al even plastic als het foieilelijke decor, doen braaf wat ze moeten doen, maar brengen de toeschouwer vrijwel nergens in vervoering. Alleen de monoloog van Torenstra na de pauze maakt enige indruk, maar dat is dan ook het enige lichtpuntje in een voorstelling waar verder weinig woorden aan vuil gemaakt moeten worden.

Thie zelf geeft aan dat *The Beauty Queen of Leenane* tot stand kwam op basis van een contract met V&V Entertainment dat er al lag voordat hij naar Utrecht kwam, en dat is een reden te meer om de voorstelling te beschouwen als een valse start en *De Ingebeelde Zieke*, het zomerspektakel in de Stadsschouwburg als de èchte openingsvoorstelling van DUS te zien. *De Ingebeelde Zieke* is een voorstelling waarmee Thie en zijn mensen ongetwijfeld meteen de harten van talloze Utrechtenaren uit stad en provincie veroverd hebben, dat voorop. De voorstelling ging op 21 augustus 2009 in première en had een overdonderend succes: maar liefst tweeëntwintigduizend bezoekers kwamen in vijf weken tijd naar *De Ingebeelde Zieke* kijken, een aantal dat de leiding van DUS deed besluiten het stuk met dezelfde cast in 2011-2012 in reprise te nemen. Die cast was ongetwijfeld een van de succesfactoren. Bekende namen als Loes Luca, Tjitske Reidinga en het voormalige variétduo Mini en Maxi (Karel de Rooij en Peter de Jong) spreken nu eenmaal tot de verbeelding van elke theaterliefhebber. De titelrol werd gespeeld door Paul R. Kooij, een acteur die bewezen heeft dit soort personages aan te kunnen. Hij maakt van Argan een bijna vrolijke gek, springerig en onberekenbaar, maar nauwelijks deerniswekkend.

Belangrijker is, dat de voorstelling het behaalde succes ten volle verdiende, want deze *Ingebeelde Zieke* kende een zomeravond lang eigenlijk alleen maar hoogtepunten. Over het verhaal van de hypochonder Argan, zijn blinde vertrouwen in de arts en zijn verstoorte relatie met zijn huisgenoten heeft Thie diverse lagen gedrapeerd om iets tevoorschijn te toveren dat in de buurt komt van de grote “comédies-ballets” waarmee indertijd de Zonnekoning werd geamuseerd. Een orkest van veertien musici

De Utrechtse Spelen, *De Ingebeelde Zieke*, 2009, Foto Leo van Velzen.

speelt onder leiding van de Duitse dirigent Jörn Boysen de muziek die Marc-Antoine Charpentier bij het stuk componeerde en Thie maakt daar schitterende, inventieve plaatjes bij. Modern publiek vraagt om moderne accenten en het traditionele classicisme wordt dan ook doorgeprikt met speelse choreografieën, moderne attributen en talloze kwinkslagen in aankleding en mise-en-scène.

Het enige bezwaar dat ik tegen de voorstelling kan inbrengen, is dat er weinig tot niets gedaan wordt met de verontrustende kant die óók aan het

stuk kleeft. *De Ingebeelde Zieke* is een dubieuze flirt met ziekte en dood, stelt vragen over de afstand tussen arts en patiënt, over lichamelijk en geestelijk verval, over al dan niet vrijwillige levensbeëindiging: vragen die aan actualiteit niets hebben ingeboet. Ik herinner me een niet minder uitbundige *Eingebildete Kranke* van het Schauspielhaus Bochum, jaren geleden gezien in dezelfde Utrechtse Stadsschouwburg, waarin juist dat aspect een sterk accent kreeg. Thie pakt het anders aan. Te midden van alle frivoliteiten raakt de morbide

kant van het stuk bij hem zo ver op de achtergrond, dat iedereen na een minutenlange ovatie uiteindelijk onbekommerd en in een juichstemming de zaal verlaat. Waardoor de hypochondrie dus achterblijft op het toneel, en zich niet als een epidemisch virus over de stad verspreidt. En dat is iets waar niemand in deze tijden bezwaar tegen zal maken.

Met *De Ingebeelde Zieke* lost Thie voorlopig de belofte in dat hij de Utrechtenaren in stad en provincie iets nieuws te bieden heeft. In de basisinfrastructuur waarin acht grote stadsgezelschappen annex productiehuizen een leidende functie moeten krijgen, zijn Utrecht en Maastricht in feite de nieuwe toetreders. Vanuit het Utrechts Model was er waardering voor de erkenning die er nu van overheidswege gekomen is, al waren er ook ernstige bedenkingen die vooral te maken hebben met een tekort aan financiële middelen. Hoe dan ook, de start van De Utrechtse Spelen wekt nieuwsgierigheid naar de toekomst, zowel artistiek als commercieel, en zowel van het gezelschap zelf als van de overige Utrechtse podia. De vraag daarbij is vooral of Thie en de zijnen erin zullen slagen iets meer het experiment op te zoeken zonder de gunst van het publiek te verliezen, en of ook de andere instellingen baat zullen hebben bij het theaterklimaat zoals zich dat de komende jaren in de Domstad gaat ontwikkelen.

JOS NIJHOF

De Utrechtse Spelen, Bekkerstraat 141,
NL-3572 SG Utrecht, tel. +31 (0)30 273.73.00,
fax +31 (0)30 273.73.09, www.deutrechtsespen.nl.
